

րու մէջ կորսուելու համար, թէպէտ հետաքրքրական է գիտել որ՝ ասոնց երկուքն ալ կը պարունակուին իր ազդակին մէջ. երկուքն ալ մտեմբօրէն կապուած իրարու:

Փրօֆֆ-Գալֆանանի գործերուն իսկական արժէք տուող է զանոնք մինչև իսկ թանկագին դարձնող կէտ մը կայ, որ՝ ժամանակացի խել մը երաժիշտներու գրուածքին նման՝ արեւելեան, արեւմտեան և հին ութեաններու (gammes) պարզ խառնուրդ մը ըլլալէ շատ հեռու է. անհերքելի է որ իրմով կ'ըմպի համաձուլում (fusion) մը՝ մեր եւրոպական կատարելագործեալ, ձկուռ և կնճռոտ, իսկ Արեւելի պարզ, քիչ մը բարբարոս բայց այնքան արտայայտիչ կըրկնաչի երաժշտութեանց միջև: Այս միայն ահա իր բացատրելի երիտասարդ երգահան-երաժշտագետին գործերուն նոր հրապարակ. և այս է պատճառը որ այդ գործերը մեզի կը թուին *osatur* և ընճանի միանգամայն: Այսպէս, կը կարծէք լսել մերթ Կլիւք Գերմանացի մեծ երաժշտագետին գործերը, մերթ Ժ. Զ. Գ. դարու մեծ վարպետները և մերթ միջին դարու մեր ժողովրդական երգերը (mélodées), թէպէտ իր բոլոր գործերը միշտ կը պահպանեն եղական և ուժեղ (corse) անուշաբոյր մը: Ըստ իս, բառով մը կարելի է յատկանշել Փրօֆֆ-Գալֆանանը. սկզբնական (primitif): Ըմենափորք մանրամասնութեանց մէջ կը գտնէք հոգեկան յուզում, ծայրայեղ պարզութիւն, գրութեան և շնորհներու միաժողովուրդ: Սկզբնական նաև այն պատճառաւ որ ինք կը հաստատուի (il s'affirme) իբր ստեղծողներէն մին արեւելեան երաժշտութեան իսկական արուեստին, որ այս ալ շատ որոշ գոյութիւն մը ունեցած ըլլալ չը թուիր մինչև այսօր:

Արեւելեան ժողովուրդները զեռ չեն ունեցած, արգարեւ, երգահան-երաժշտագետներու երկար շղթայ մը: Եւ այնպէս կը թուի թէ՛ մինչև այժմ, ժողովրդական երգերն էին միայն որ կը ծլէին ու կը փխթէին ազատօրէն, Արեւելի հողին վրայ, վայրի ծաղիկներու նման՝ թէպէտ խիստ սքանչելի: Այդ երգերը բերնէ բերան անանգարար կը ստղծուէին, կ'ազատագուէին և կը ձևափոխուէին ցեղերու և անհատներու քմահաճոյքին համեմատ: Իսկ չափուած և ուսած: ու կարգի կանոնի բերուած նոր երաժշտութիւն մը չը կար: Փրօֆֆ-Գալֆանան,

յիբուռի, այս բոլոր երկիրներու/երաժիշտներուն առաջիններէն է, որոնք գեղարուեստի գործ մը արտադրած և ազգային գործ մը իրականացուցած ըլլան, որ այս ալ թէպէտ զեռ բաւական դաժան է և քիչ մը տարրական, բայց յամենայն գէպս քաղցրալուր է և ինքնատիպ: Իրեն հետ կուգան նաև քանի մը ուրիշներ. բայց ինքն անոնցմէ է, որոնք ազատ թուիչքը կուտան պէտք եղած իմաստով, և որոնք՝ ամրակուռ տաղանդի մը ի սպաս՝ ունին նաև ներշնչուած հոգի մը:

Այս անձնաւորութեան աճումն և զարգացումը (développement) պիտի շնայ երբեք անուշաբաւ. իր հայրենակիցներն արգէն կը գուշակեն որ պարտաւոր են գինքն յարգել և պատուել: Իսկ մենք, որ քիչ մը հրապուրուած զարմանով մը կը հիւրնկալենք միշտ այնքան օտար արուեստներու այլեւայլ արտայայտութիւնները, և որ զեռ վերջեւս այնքան սիրեցինք Տիմուր-Բորսաթներու, Չարբուքներու, Պորտաիններու, Մուսորկսներու վեհ և հպարտ ներդաշնակութիւնները, արդ, ի՞նչպէս պիտի կրնայինք անտարբեր մնալ նորածին երաժշտութեան մը նախակարապետ եղող մարդոց հետապնդած ճիգերուն հանդէպ: Յամենայն դէպս, շատ քիչ հեռատես պիտի ըլլայինք մենք ու մինչև իսկ շատ քիչ հետաքրքիր՝ եթէ ի նկատի չառնէինք Փրօֆֆ-Գալֆանանի նման երգահան-երաժշտագետի մը արտադրած գործերը, երբ ինքն ի յայտ կուգայ այնքան նոր և այնքան առողջ կենսունակութեամբ (sève) մը հարուստ:

Յարգմ.

La Vie Française

ՓԵՐՏՁ

ՀԱՆՐԻ ՖԷԱՔՈՒՐ

Յունիս-Յունիս 1911

ՄԵՌԱՍ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐՈՒՆ

Արեւմտափառ Խաչին տակ,
Որուն քիւրը տրամուխին կը ծորեն
Աշխարհիս վրայ բովանդակ,
Ես պարտուած՝ արուեստի դառն սրտէն
Կ'ողջամ ձեր մասն, ո՞վ չեմանս Աստուածներ:
Մեռաւ Խորհուրդն և Քուրթիւնն է արիւնքը
Օրէնքներու կարկինին սուր սրլաքով:
Ձանձրոյթը մնաց անընթաց փուշ պրտակով...
Մարդն է ինկած՝ զարշապարին տակ հրկայ
Խոսք Խոսք Խոսք Խոսք:

Դիմս, մեռար, մեռար դուն,
Ո՛վ Ապոլոն, որուն կառքէն քառաձի
Կուգար խըրխիւնէ Երևուն:

Կայծակն անտէ՛ր՝ աստղերուն մէջ կը յածի
հոյր օձի պէս: Սիրամարգէնի չեն քաշեր
Հերալի սալլէ՛ր՝ որ ունէր լոյս սարկիքներ:
Ո՛չ այ կ'հոսին, իբրև սերմեր դիպական,
Ձևի անձրևն ուկի, արիւնն Ուրանան:
Ձեն արծարծեր ոտնաթևերն Հերմսին
Աստղերը որը երկընքին:

Անտառին մէջ, Անահիտ,
Ա՛յ չեմ լսեր շանդ հաջիւններն՝ ետէն
Ընտրած գէր երէիդ:
Կապարձոյ հողին տակ կը քրաի. լինէրէն
Ջուրն իր խրմել կու գայ եղնիկը անվախ:
Ձի պըսակուիթ Պանը շոճով՝ ամէն ցախ
Անոր շունչով նորէն առաջ չի ծաղկիր:
Դափ չէք զարներ, Այծեմարդեր բարեկիր:
Դուկ կը տեսնեմ՝ Ասնդուլթիւնն՝ որ կու լայ
Նըստած կոճղի մը վըրայ:

Ծուէրժհարներ, մեռաք դուք.
Կը խածխածնէ փըրփրուն գետերը ցաւէն
Իրենց ավերն լեղցեղով:
Նայուհիներ, եղէգներուն ընդմէջէն
Ձէք երգեր ա՛յ՝ երբ որ ցաթէ լուսընկան:
Կանանչ լուսը այժմ կ'ըլլան ձեզ պատան:
Լսապմայիլի աղբիւրին մէջ չեմ տեսներ
Բիբերուդ կայծն, անբնիտ Նարդիս: Տաորակներ
Երբ գառին մէջ կու գան լըւալ կըտուցնին՝
Դօգօշներէն կը խորշին:

Քեզմէ, ո՛վ վեհ Պոսիդոն,
Ծովն է թափուր: Անտառներէն բուստերու
Ձի խոյանար բարձրաջոն
Բառանքժոյզը փըրփրազեղ. ո՛չ այ թու
Նրեքարձէնըդ կ'առկաթէ զըլլողմամբ:
Նըւրբական դեպիքին նուսն ապըստամբ
Մեռաւ Սիրենը ժայռին տակ Սիկիւրան.
Կանցնի նուազն անկէ առանց դիւթութեան:
Ձ'ըլլար փըրփուրն Աստղիկ, ո՛չ այ կոնքը՝ կուր.
Ծովն, Աստուածներ, ճճվն է տխուր:

Տանս ակութէն, Թերափներ,
Ո՛ւր Հեռացաք, որ ջերմեռանդ սըբբուհին
Ձեզ իր խաղովն է փշրեր:
Ձեր մէջ պապերս պապերն իրենց զրօշեցին՝
Ընծայելով ամէն օր առ ու նկատար:
Ջրկաս, Ե՛րոս. պիտի թորս իմ սիրահար
Որո՞ւ ձօնէ զահամունքներն իր ուխտին:
Ջրկայ ե՛՛ր դուռը պահպանող Շան անդրին . . .

Միայն սնարէս կախուեր է խաչ մ'յաղթական՝
Ու կայ լոկ փառքը Մահուան:

Եւ այժմ՝ այդ Խաչին տակ,
Որուն թևերը արտմուծին կը ծորեն
Նշխարժես վրայ բովանդակ,
Ես պարտուեմ՝ արուեստիս դառն սըրտէն
Կ'ողջամ՝ ձեր մահէ, ո՛վ Հիթանոս Աստուածներ:
Ցեսէք, բոլոր մեր անտառներն ու ծովեր,
Նըբերակներն ու երդիքները խաղաղ
Ամայացանն ու տաղակացան: Այժմ, աւա՛ղ,
Մարդն է ինկած զարեպալարն տակ հըսկայ
Խուլ Աստուծոյ մը հըրեայ:

ԴԱՆՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

Ք Ր Ո Ն Ի Կ

(ՈՒՐՈՒՄԱԳԻՄԱՅԻՆ ՆՕԹԵՐ)

Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերու-
թեան Երեսնամեայ գործունէութեան յորելու-
եանը պիտի տօնուի ի մօտոյ Թիֆլիզի մէջ: Այդ
ընկերութիւնը ռուսահայոց հիմնած ամենէն
հզօր, տարածուն և բազմադիրեն կազմակեր-
պութիւնն է, անոնց մէջ փորձիկ Նախնա
Նարայէլիթ՝ Բ. ունեցած է թէ՛ բարեգործական
թէ՛՝ «կուլտուրական» բազմաձև պատկառելի
գործունէութիւն: Ցանկալի էր որ թըքահայր
մասնակցէին այդ յորելեանին, նախ որովհետեւ
կը տօնուի իր ամուր կազմակերպութեամբ և
բարեգործութեամբ ամբողջ Հայութեան
պատիւ բերող ազգագուս հոյակապ ընկերու-
թեան մը երեսնամեակը, երկրորդ՝ որովհետեւ
այդ ընկերութիւնը թըքահայոց գփաղդ օրե-
րուն մէջ՝ յաճախ օգնութեան ձեռք կարկառած
է Կովկաս ապաստանող գաղթականներուն կամ
երկրի դառնալ ուզող թըքահայ փախստական-
ներուն: Փափաքելի էր մանաւանդ որ թըքահայ
բոլոր կազմակերպութեանց հետ, մասնաւորա-
պէս Միացեալ և Եգիպտոսի Բարեգործականը,
իբրեւ յորայր մարմիններ, այս առթիւ սիրալիւ
ողջոյն մ'ուղղէին Կովկասի Հայկական մեծ ըն-
կերութեան: Իսկ Եգիպտոսի Բարեգործականէն
կը խնդրեմ ոչ միայն հանդիսաւորապէս մաս-
նակցել այդ յորելեանին, այլ և՛ այս առթիւ՝
ուշադրութեամբ ուսումնասիրել Կովկասի Հայոց